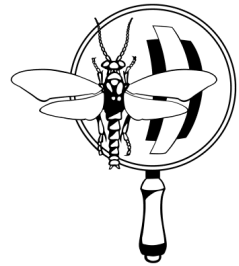

LANDELIJKE INSECTENWERKGROEP VAN DE KNNV

VEELPOOT

JAARGANG 35 - NR. 1 - Januari 2024

ISSN 1386-9965

Inhoudsopgave

Van de redactie	2
Bestuur / organisatie / contributie / kopij Veelpoet	3
Van het Bestuur	4
Kampen	5
Studieweek insecten KNNV	6
Hogna radiata	7
Insectenweekend Well Limburg 18 – 20 augustus 2023.....	15
Specialisten in de bijenwereld	18
Enkele impressies van het LIW weekend in augustus 2023 in Well:	20
Lisdoddebodemwants.....	22
De kleine rups (klein koolwitje) en het wespje	23
De grote rups (groot koolwitje) en het wespje.....	25
Met de KNNV zie je véél meer ! Op zoek naar de Rivierrombout	27
Braakballen, roomtipjes of kijkgaatjes.....	29
Fotografische tips: Burstfunctie	31
Waarnemingen bijen LIW Ellertshaar mei 2022.....	32
Groentje - Callophrys rubi.....	33

**Nieuwe leden worden ingeschreven na ontvangst van hun contributie.
Beëindiging van het lidmaatschap alleen schriftelijk vóór 1 november.
De beëindiging gaat dan in op 1 januari van het nieuwe jaar.**

Kopij voor het volgende nummer opsturen naar de redactie in gewone “platte tekst”, dus zonder opmaak en indien mogelijk met foto’s.

Van de redactie

We gaan proberen om vanaf januari 2023 de Veelpoot 4x per jaar uit te brengen. Dat kan alleen met behulp van de leden van onze LIW. Heb je toevallig zelf geen inspiratie, dan zijn ook artikelen van anderen uit jullie afdelingsblad welkom. Als het maar over veelpoten gaat, hoewel ook artikelen over slakken welkom zijn, al heeft die maar één poot. Dus met jullie medewerking verschijnt voortaan de **Veelpoot 1 januari, 1 april, 1 juli en 1 oktober**. De kopij liefst een halve maand vóór de verschijning opsturen.

En ook deze keer weer een volle Veelpoot, met gevarieerde verhalen. Niet alleen verhalen van LIW'ers, ook van KNNV afdeling Noord West Veluwe en IVN De Waerdman. Kijk dus ook even in je eigen afdeling of er iets interessants te vermelden is voor de Veelpoot.

Tijdens de LIW weekenden bezoeken de deelnemers niet allemaal dezelfde gebieden met als resultaat dat er ook verschillende ervaringen vermeld kunnen worden in deze Veelpoot. Met dank aan de 'verslaggevers' en laten we dit vooral voortzetten na de volgende kampen in Ommen.

Koos van Brakel

Bloedbij spec (7 okt.)

*Foto omslag: Grote snuittordoder - *Cerceris arenaria* bezig met het begraven van een snuitkever met links een afwachtende sluipvlieg – Swolgender Heide 21 augustus 2023 (foto Koos van Brakel)*

KONINLIJKE NEDERLANDSE NATUURVERENIGING LANDELIJKE INSECTENWERK GROEP (LIW)

Bestuur / organisatie / contributie / kopij Veelpoot

Opgericht 1988

Website: liw.knnv.nl

Email: liw@knnv.nl

Rekeningnummer NL63 ASNB 8833 0674 75 t.n.v. J.M. van Brakel

Bestuur

Voorzitter	Geert van Poelgeest	liw@knnv.nl
Secretaris	vacant	liw@knnv.nl
Penningmeester	Koos van Brakel	penningmeester.liw@knnv.nl
Redactie Veelpoot	Koos van Brakel	veelpoot.liw@knnv.nl
Bestuurslid	Anna Kreffer	lid.liw@knnv.nl
Webmaster	David Scarse	webmaster.liw@knnv.nl

Organiserende leden

- Bijdragen voor de sociale media, Letty Morauw
- Weekenden: maaltijdvoorziening, Guus Dekkers
- Weekenden: beheer accommodatie, Sharida Bhageloe en Willemein Poot

Erelid

Wiet Fliervoet † 2015

Ledenadministratie

Email: liw@knnv.nl

Contributie lid € 7,00 per jaar

Huisgenootlid € 3,00

Adreswijzigingen e.d. liw@knnv.nl en ledenadm@knnv.nl

Veelpoot

Sluiting kopij	Verschijnen Veelpoot
Week 50	Week 2
Week 11	Week 15
Week 24	Week 28
Week 37	Week 41

Stuur foto's onverkleind op, los van de tekst, zorg wel voor een duidelijke titel van de foto en de naam van de fotograaf.

Van het Bestuur

(Geert van Poelgeest)

Het bestuur is vrijwel voltallig en met een redelijke ambitie is de KNNV LIW begonnen de activiteiten te ontwikkelen en deze zichtbaarder te maken.

We nemen de statuten van de KNNV tot uitgangspunt - Artikel 2

De vereniging heeft als doel:

- a. Het vermeerderen van de kennis van de natuur in de ruimste zin in alle toepasselijke biotopen en het verbreiden van deze kennis, in het bijzonder in Nederland, doch ook daarbuiten.
- b. Het aankweken van de belangstelling voor en liefde tot de natuur, in de eerste plaats onder haar leden, doch ook buiten de vereniging.
- c. Het bijdragen aan natuur- en landschapsbescherming in de ruimste zin van het woord, in de openbare ruimte, natuurgebieden en leefomgeving van mens en dier, in alle biotopen, in het bijzonder in Nederland, doch ook daarbuiten.
- d. Het inzetten van wettige middelen en meer speciaal het aantekenen of indienen van bezwaar en beroep door de vereniging woord en of geschrift. Zowel op administratief-rechtelijk als op strafrechtelijk gebied tegen rechtshandelingen, die in strijd zijn met wat de vereniging nastreeft in geheel Nederland, op landelijk, regionaal en lokaal niveau.

Uiteraard zullen wij deze op onze insecten, spinnen en andere geleedpotigen richten. Oftewel: de Landelijke Insectenwerkgroep voor natuurliefhebbers en natuurbeschermers. Met de volgende activiteiten willen we de doelen bereiken:

Middelen LIW:

Landelijke Insectenwerkgroep (LIW) van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging stelt zich de volgende doelen:

1. Het bevorderen van de studie van insecten en andere geleedpotigen
 - a. Determinatie van dieren
 - b. Biotooponderzoek
 - c. Gedragsstudie
 - d. Beheersmaatregelen tot behoud van biodiversiteit
2. Het uitwisselen van activiteiten op lokaal en regionaal gebied.
3. Het organiseren van bijeenkomsten, weekeinden en eventueel kampen
4. Het bevorderen dat specialisten niet-specialisten helpen en begeleiden in hun studie.

We hebben een werkplan voor 2024 gemaakt waarin we geprobeerd hebben om alle activiteiten van de LIW te laten zien. Er zijn afspraken gemaakt over de taken in het bestuur, de weekenden in 2024 en meer publiciteit voor de LIW.

Studieweek Insecten in 2024 is in Apeldoorn; zie voor meer informatie op

<https://arc.knnv.nl/reizen-2024/>

De boeken/tijdschriften van de LIW schenken we aan de 2de handsboeken van de KNNV.

Wij gaan er van uit dat ieder lid zijn of haar eigen literatuur heeft.

Het jaarverslag komt via Veelpoot.

Veelpoot komt voortaan vier keer per jaar uit; zie pagina 3.

We gaan ook de website actualiseren. Stuur een brede foto die in jouw ogen de sfeer van de LIW goed weergeeft.

Welkom nieuwe leden

Adrie van Dam, Lisse

Kampen

Alleen leden van de Landelijke Insectenwerkgroep (LIW) mogen deelnemen aan de insectenweekeinden. De kampen worden 2x per jaar worden gehouden: in de eerste helft van mei en de 2e helft van augustus. De juiste data zijn afhankelijk van de beschikbaarheid van de accommodaties. Pas na betaling van het kampgeld ben je verzekerd van deelname, bij volle boeking geldt 'wie het eerst komt het eerst maalt'. Niet-leden mogen als kennismaking hooguit 2x deelnemen aan een weekeinde maar worden daarna wel verzocht lid te worden. Bij volle boeking hebben leden van de LIW voorrang.

Wat zit er in het kampgeld:

Koffie en thee tijdens het gehele weekeinde, ontbijt op zaterdag en zondag inclusief een lunchpakket met fruit. Het avondeten op zaterdag is meestal Chinees, zowel vegetarisch als niet-vegetarisch.

Wat zit er niet in het kampgeld:

Voor het avondeten op vrijdag zorg je zelf. Of je neemt je eigen eten mee of je gaat naar een restaurant in de buurt. En meestal wordt er gekeken of er in de buurt een eenvoudige eetgelegenheid is (cafétaria of snackbar) waar we als groep terecht kunnen. Het kan een risico zijn als de groep te groot is voor die eetgelegenheid, dan is het raadzaam om de groep te splitsen om een 2e eetgelegenheid te bezoeken.

Tijdens de weekeinden wordt er gezorgd voor frisdrank, bier en wijn. Dit zit ook niet in het kampgeld, maar voor een zeer redelijke prijs kunt je deze bij ons kopen.

Daarvoor is een lijst waarop je de genoten drank kunt afvinken. De penningmeester geeft dan op wat het bedrag is dat je moet overmaken.

De volgende LIW-kampen zijn in de weekeinden 3 t/m 5 mei en 23 t/m 25 augustus in Ommen (Repelaerhoeve).

Studieweek insecten KNNV

Een week in de wereld van de insecten

Van **6 juli t/m 12 juli 2024** organiseert de KNNV een studieweek Insecten in Apeldoorn. Voor natuurliefhebbers die zich een week in de wereld van de insecten willen verdiepen is dit een uitgelezen kans. Hiervoor worden excursies, oefeningen in het veld en korte lezingen georganiseerd. Deze week is bedoeld voor mensen die nog niet veel weten, maar wel geïnteresseerd zijn in insecten, hun bescherming en daar ervaring mee op willen doen. Bij de studiereis is een starterskit inbegrepen. Een week waar een actieve houding van de deelnemers wordt verwacht.

Vraag informatie aan via secretaris@arc.knnv.nl o.v.v. studiereis Insecten. Inschrijven vóór 1 april 2024.

Met deze studieweek krijgen de deelnemers:

- meer ervaring opdoen in het herkennen van de diverse groepen van insecten
- ervaring opdoen met vangstmethoden
- ervaring opdoen in diverse land- en waterbiotopen
- ervaring opdoen met het fotograferen van insecten
- ervaring opdoen met waarneming.nl / Obs Mapp
- ervaring opdoen tussen de relatie van insecten en planten
- ervaring opdoen met insectenvoorzieningen
- weten waar je in de KNNV verder kunt gaan met de insectenstudie.

De standplaats is de **Stayokay in Apeldoorn**. Op en rond de Stayokay worden bos, bosrand, open gebied en water bezocht. Hier is een gevarieerd aanbod van planten, struiken en bomen die de nodige insecten herbergen. Ook zullen we een praktische bijdrage aan de plaatselijk natuurbescherming leveren door een onderkomen voor insecten te maken. Het verplaatsen gaat lopend en per fiets.

Hogna radiata

De wolfspin *Hogna radiata* van departement Lot als huisdier

(tekst en foto's Aart Noordam)

Opgedragen aan Jan Teerink

We waren met z'n drieën (met mijn vrouw Heleen en zoon Sebastiaan) twee weken op vakantie in departement Lot (29 mei – 9 juni), in een idyllisch gelegen huurhuisje van een 60-jarige oma, Corine. Haar man was al vele jaren geleden overleden en ze had al een kleinkind van 16 jaar. Ze was zeer milieubewust, haar huis hing vol spirituele teksten, o.a. van Ghandi.

We hebben er een grot met 20.000 jaar oude rotstekeningen bekeken, genoten van alle mooie orchideeën, de stilte. Je kon er 's avonds een paar kilometer in het donker lopen zonder iemand tegen te komen, alleen maar vroedmeesterpadjes horend. Een enkel oplichtend lichtje in het gras van een glimworm.

Sebastiaan en Heleen bij het daar overal aanwezige Hondskruid

We verzamelden er ook een aantal spinnen, om later nog beter te fotograferen en te filmen. Hieronder ook de jonkies van deze spinnen die ik in het veld al herkende als "*Hogna radiata*". Sebastiaan vond drie van deze vier jonge *Hogna*'s in Frankrijk, toen nog veel kleiner dan de volwassenen op de volgende foto's.

Nog een paar vervellingen en dan zouden ze zo groot zijn als op de foto's hieronder. Het zijn de grootste wolfspinnen in Midden-Frankrijk, een soort entomologische toppredatoren, waaraan menige kleinere wolfspin ten prooi valt.

We hadden een jong mannetje en drie jonge vrouwtjes mee. Thuis in Leiden werden ze met steeds grotere prooien gevoerd, bijvoorbeeld de hier nu eenmaal dankzij alle honden talrijke strontvliegen (*Scatophaga stercoraria*), en tenslotte ook sprinkhanen zoals 2 augustus dit mannetje Struiksprinkhaan (*Leptophyes punctatissima*).

Man struiksprinkhaan opgevoerd aan een Hogna, Leiden 2 aug 2023

De Zuidelijke boomsprinkhaan (*Meconema meridionale*) is een soort uit Zuid-Europa die niet noordelijker dan de Alpen voorkwam. Zonder vliegvermogen moet ze dankzij menselijk transport o.a. ons land bereikt hebben. In 1992 werd de soort voor het eerst in Nederland waargenomen en nu is de soort algemeen in heel Nederland en Vlaanderen.

Vrouwje Zuidelijke boomsprinkhaan Leiden 12 augustus 2023

Vooraf de laatste twee weken zijn deze kleine vleugelloze sprinkhanen aan de vier Hogna's gevoerd. Ze werden direct gegrepen, veel eerder dan een ook gevoerde schorpioenvlieg bijvoorbeeld.

Het derde vrouwtje Hogna eet een vrouwtje Zuidelijke boomsprinkhaan, Leiden 12 augustus 2023

De 7^e augustus was dan eindelijk de dag waarbij ze voor de camera hun voorstelling mochten geven.

Hier het podium waarop alles plaats vond in een slotgracht van water – de grote witte ontwikkelbak - om ontsnappingen te voorkomen, wat echt nodig was. Een keer of twintig heb ik de avond van de 7^e augustus met een penseel een *Hogna* uit de gracht kunnen vissen.

Het podium

Eerst een vrouwtje op het podium; na een paar keer in de slotgracht vallen kwam ze tot rust en nestelde ze zich op de steen (afkomstig uit de Crau-woestijn ten zuidoosten van Arles).

Na enige tijd het mannetje erbij, dat vrijwel direct begon te baltsen, met opgeheven wat trillende voorpoten, maar in het begin telkens werd weggejaagd. Hier twee foto's van deze balts (ook opgenomen op video).

Mannetje Hogna radiata balts voor vrouwtje, Leiden 7 aug 2023

Erna volgde een aantal minuten een paring. Toen de spinnen ieder hun eigen gang gingen is vrouwtje 1 vervangen door het wat grotere vrouwtje 2. Van hetzelfde laken een pak. Baltsend mannetje, enige tijd agressie van het vrouwtje, en erna een aantal minuten deze paring, waarbij het mannetje afwisselend links en rechts om het achterlichaam van het vrouwtje heen buigt:

*Paring van Hogna radiata, mannetje gebruikt rechterpalm aan rechterkant van abdomen van vrouwtje
Leiden, 7 augustus 2023*

En dan dit. Ik wilde het vrouwtje in de ogen kijken tijdens deze paring, zij stil liggend op de steen met het mannetje boven op haar. Dat zag er zo uit:

*Paring van Hogna radiata, ogen van vrouwtje, met mannetje boven op haar
Leiden, 7 augustus 2023*

Ik heb hier helaas maar 1 foto van kunnen maken; het vrouwtje schrok blijkbaar van het flitslicht en onderbrak direct de paring, en weerde een aantal minuten het weer contact zoekende mannetje af. Zes minuten later volgde een felle uitval naar het mannetje en was het mannetje gegrepen. Volkomen onverwacht voor mij, zodat ik dat niet heb kunnen filmen.

*Hogna radiata, het mannetje zes minuten na de paring gepakt door het vrouwtje
Leiden 7 aug 2023*

En nog een foto van 16 poten, de moordnares in de ogen kijkend; ze laat zich nu niet verstoren door het flitslicht

Ik had alle vervellingshuidjes bewaard om de groei nog op te meten, dus heb ik na een paar minuten het dode mannetje toch van het vrouwtje afgepakt. Hierbij nog een keer de ogen van het net gestorven mannetje:

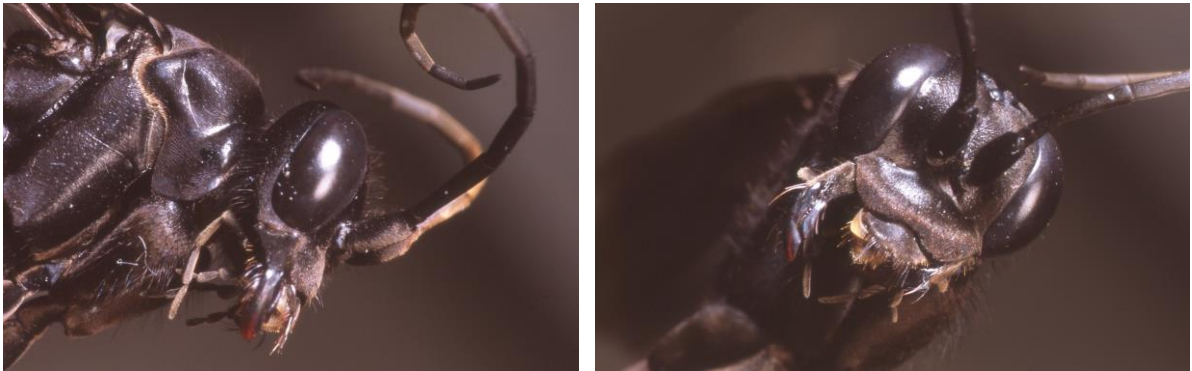
Mannetje Hogna radiata, zes minuten na de paring vermoord, Leiden 7 augustus 2023

Dan nog een portret van de twee vrouwtjes waarmee dit mannetje gisteravond paarde; er zijn heel kleine verschillen:

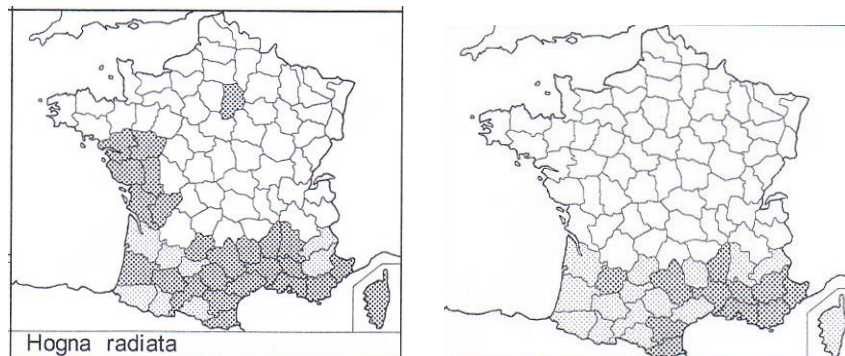
*De twee vrouwtjes Hogna radiata, links vrouwtje 1, rechts moordnares vrouwtje 2
Leiden, 7 augustus 2023*

Tenslotte nog twee foto's van Hogna's grootste nachtmerrie: de grote spinnendoder *Anoplius samariensis*. Ze steekt de spin en sleept de verlamde spin een hol in, legt er een eitje op, waarna de spin levend wordt opgegeten door de wespenlarve.

Vijand van Hogna: de grote spinnendoder *Anoplius samariensis*, dept. Gers, 2014

Een kaartje van de verspreiding van *Hogna radiata* en van de Tarantula in Frankrijk (Le Peru, 2007)

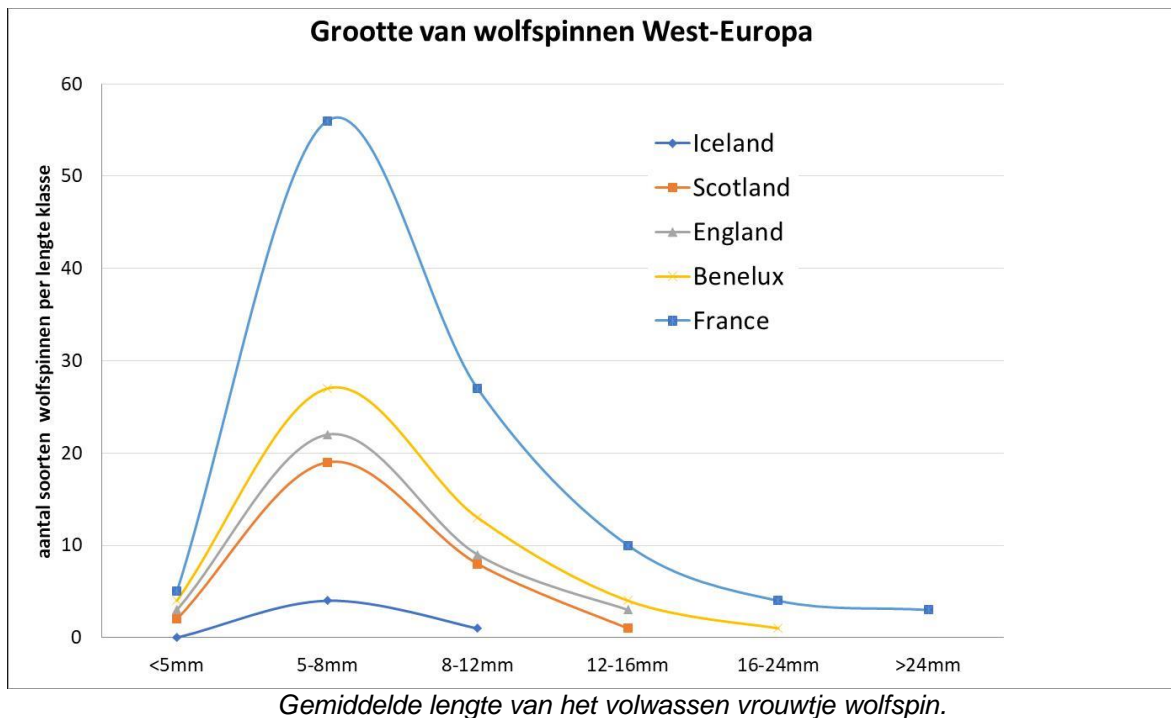
Verspreiding van twee grote wolfspinnen: rechts de tarantula (*Lycosa tarantula*)

Het is niet uitgesloten dat ook het areaal van *Hogna radiata* naar het Noorden opschuift, zoals tegenwoordig bij veel soorten.

De tarantula is nog een fractie groter, en komt tot bijna even noordelijk voor. Maar onder de grote aantallen spinnen die ik indertijd voor mijn werk uit Zuidwest Frankrijk determineerde was altijd alleen deze Hogna aanwezig – nooit de tarantula.

Nu worden met tarantula's doorgaans grote vogelspinnen aangeduid, die wel als huisdier gehouden worden. Maar oorspronkelijk was dit de naam van de beroemde grote wolfspin die verbonden is met de extatische dansen uit de Middeleeuwen rond de Zuid-Italiaanse stad Taranto. De angst voor deze grote wolfspinnen is volkomen onterecht. Van geen enkele Europese spinnensoort is ooit een dodelijk ongeval gemeld, en deze wolfspinnen zijn tegenover mensen niet agressief – op Internet zijn diverse filmpjes te vinden, waar iemand de spin over zijn hand of arm laat lopen.

Het verdere areaal en andere verwante soorten zijn te bekijken in de uitgebreide Internet-site "Spiders of Europe"; met behulp van vooral deze site is het volgende overzicht van West-Europese wolfspinnen gemaakt:

Voor de Schotse soorten is de Britse verspreidings-site gebruikt.

Te zien is dat er een Noord-Zuid-gradiënt is: de grootste soorten zijn alleen in het Zuiden te vinden. Spinnen in de eerste twee lengte-klassen (gemiddeld <8mm) zijn misschien nog wel in staat om gebieden op grote afstand te koloniseren via ballooning van een bevrucht vrouwtje. In de lengte-klassen >8mm is dit onmogelijk.

De enige Schotse soort in de klasse 12-16mm is de langs oevers voorkomende Grindwolfspin (*Arctosa cinerea*). Van IJsland zijn vijf wolfspinsoorten bekend, van Spitsbergen geen enkele.

De gegevens van het Iberisch schiereiland lijken op die van Frankrijk, alleen de aantallen soorten zijn er lager (82 wolfspinsoorten, in Frankrijk 105). Frankrijk is beter uitgezocht. Ten zuiden van de Pyreneeën worden nog regelmatig nieuwe soorten voor de wetenschap beschreven. Deze gegevens zijn dus een moment-opname (d.d. 18 sept 2023).

Zwarte buiken bij grote wolfspinnen

Veel dieren hebben voor betere camouflage om schaduw op hun onderkant te compenseren “countershading”: hun rug is donker, hun buik licht. Vrijwel alle vissen, veel vogels, zoogdieren enzovoort. Bij ondersteboven hangende spinnen (hangmatspinnen, Linyphiidae) is dan juist vaak de buik donker en de rug licht.

Nogal wat grote wolfspinnen maken hierop een uitzondering – in Nederland bijvoorbeeld de Grote panterspin *Alopecosa fabrilis*. Hiermee wordt tegen soortgenoten bedreigd; mogelijk speelt de zwarte buik ook een rol bij de balts. Bij de tarantula-wolfspin is de zwarte buik door de opvallende gele omlijsting bepaald dreigend. Maar *Hogna radiata* heeft een tussenpositie. Het wat kleinere mannetje is licht gekleurd van onderen. Bij het vrouwtje zijn het sternum en de coxae donker met ook een donkere tekening op de rest van de poten, maar de buik vertoont een grote variatie. Altijd is er iets van zwarte streping te zien, maar sommige buiken, mogelijk vooral bij grotere exemplaren, zijn veel uitgebreider zwart. Zie de buiken van de vier opgekweekte *Hogna*'s hieronder – links het mannetje. Ik heb hier nog geen sluitende verklaring voor.

De vier Hogna's vanonder; links het mannetje, rechts de drie vrouwtjes
Van dept Lot – augustus 2023

Referenties

Bernard Le Peru, 2007. p. 421 in: *Catalogue et répartition des araignées de France. Revue arachnologique Tome 16, fascicule unique.*

Internet-site British arachnological society:
<https://srs.britishspiders.org.uk/portal.php/p/Welcome>

Internet-site Spiders of Europe: <https://araneae.nmbe.ch>

Tekst en foto's © Aart Noordam
aartnoordam@hotmail.com

Insectenweekend Well 18 augustus

Insectenweekend Well Limburg 18 – 20 augustus 2023

(Tekst en foto's Adrie van Dam)

Populierenpijlstaart

Het 2^e insectenweekend dit jaar van de Landelijke Insectenwerkgroep (LIW) is in Well in Limburg. Als KNNV-lid mag je een keer mee om te kijken hoe zo'n weekend eruitziet en om van de sfeer te proeven. Voor mij is dit de eerste keer en ik voel mij hier als gast. De belangstelling voor insectensoorten is gevarieerd bij de deelnemers. Er zijn specialisten voor o.a. wilde bijen, voor kevers en voor nachtvlinders en deelnemers die breder georiënteerd zijn. Als nieuwkomer kijk ik

nog naar 'van alles' en vooral wat er voor mijn lens komt. Er zijn verschillende gebieden voor excursies en ieder biotoop belooft weer specifieke soorten.

Het weekend begint al mooi met een **Populierenpijlstaart** (*Laothoe populi*) die door de eigenaar van de accommodatie is gevangen. Guus heeft 'm op een boomstam gezet zodat we de nachtvlinder mooi kunnen fotograferen.

De eerste avond houden Geert en Anna een presentatie over de Insectencursus die nu drie keer met succes in Gorssel is gegeven. Het eerste jaar van de insectencursus was ik een van de deelnemers en hier werd mijn interesse voor insecten aangewakkerd. Daarvoor had ik alleen oog voor de grote opvallende en kleurige vlinders en libellen. De belangstelling voor insecten is aan het groeien.

Na deze presentatie heeft Guus in een naburig weiland een opstelling gemaakt voor het kijken naar nachtvlinders. Het is hiervoor een ideale avond. De temperatuur is goed, er is nauwelijks wind en zelfs de bewolking is in het voordeel. Op het witte doek komen veel mooie soorten die uitgebreid gefotografeerd worden. Thuis achter de computer zie ik dat de **Krompootdoodgraver** (*Nicrophorus vespillo*), een aaskever, last heeft van veel mijten. Of deze mijten schadelijk voor de kever zijn of alleen lastig zijn weet ik niet.

Krompootdoodgraver met mijten

Gewone kielwants met jongen

De eerste excursie op zaterdag ga ik met een klein groepje van vijf op pad in de buurt van de accommodatie met berm, bosrand en grasland. In de struiken zien we twee nesten van wantsen. Een nest van de **Gewone kielwants** (*Elasmucha grisea*) die vroeger Berkenwants genoemd werd.

Klaverspanner

Het geslacht *Elasmucha* is bekend om de broedzorg. Moeder wants houdt de wacht bij de eitjes en daarna bij de nimfen tegen vraatzuchtige vijanden. Het andere wantsennest met kleine zwarte nimfen is zonder moederzorg. Na invoering in waarneming.nl blijken dit de nimfen van de **Bruingemarmerde schildwants** (*Halyomorpha halys*) te zijn en blijkt nog zeldzaam te zijn ook. Het is een soort die uit het verre oosten afkomstig is en pas sinds een paar jaar in Nederland wordt gezien en zich snel verspreid. Helaas is het een invasieve exoot die schade aan landbouwgewassen kan veroorzaken. In het grasland komen we een aantal nachtvlinders tegen die we de vorige

avond op het witte doek gezien hebben, maar nu in een natuurlijke omgeving. Zoals de **Klaverspanner** (*Chiasmia clathrata*), die nu mooi op een schermbloemige zit.

De tweede avond geeft Jan een presentatie over wilde bijen. In deze presentatie staat de waardplant centraal. Wilde bijen kan je in verschillende groepen indelen naar voorkeur voor waardplanten. Polylectische bijen benutten een breed scala aan plantensoorten. Oligolectische bijen zijn zeer selectief in de keuze van planten en bezoeken een beperkt aantal planten en dit zijn soms alleen soorten van een bepaalde plantenfamilie. Monolectische bijen zijn heel kieskeurig en hebben slechts een specifieke plant als voedselbron. Denk aan de Heizijdebij (*Colletes succinctus*) die een voorkeur heeft voor de Struikheide (*Calluna vulgaris*).

De tweede excursie op zondag gaan we ook met een groepje van vijf op stap. Eerst naar de uiterwaarden bij Wellerlooi met waterkant, grasland en planten. Na een paar uur besluiten we naar een zand-/veengebied Eendenmeer te gaan met vennen en zandpaden in de hoop op libellen en waterdiertjes. De heide staat in bloei en er vliegen dagvlinders en in de buurt van de vennen zijn veel libellen, vooral de heidelibellensoorten, actief.

Op een zandpad is een paddensoort zich achterwaarts in het zand aan het ingraven. Het heeft een zwarte beweeglijke wrat op zijn neus en dat ziet er raar uit. Het zijn de maden van de **Groene paddenvlieg** (*Lucilia bufonivora*), die eitjes legt op de **Gewone pad** (*Bufo Bufo*). Deze parasitaire bromvlieg gaat heel gluiperig te werk en leg eitjes op de flanken van de gastheer zodat hij deze niet van zijn lijf kan wegvegen. Zodra de eitjes uitkomen kruipen de maden direct naar de neusholten. Wat op een snotneus lijkt wordt een kluwen van maden die de pad aanvreten met uiteindelijk de dood voor de pad tot gevolg.

Gewone pad met maden van de groene paddenvlieg

Parende blauwvleugelsprinkhanen

Er zijn ook veel sprinkhanen. De **Blauwvleugelsprinkhaan** (*Oedipoda caerulescens*), een veldsprinkhaan die ook veel in de duinen voorkomt probeer ik al jaren op de foto te krijgen tijdens een sprong zodat je de blauwe vleugels goed ziet. Het is mij nog nooit gelukt, maar nu heb ik een duo van man en vrouw in het vizier. Het mannetje is in rust onopvallend grijs gestreept en is kleiner dan het vrouwtje dat roestbruin van kleur is.

Bramensprinkhaan

Greppelsprinkhaan

Als beginneling zie je minder insecten dan het geoefende oog van de ervaren insectenkenners. Toch heb ik voor mij nieuwe soorten gezien. De **Greppelsprinkhaan** (*Roeseliana roeselii*) met een robuust halsschild en de **Bramensprinkhaan** (*Pholidoptera griseoptera*) zijn beide sabel-

sprinkhanen en vrij algemeen. In de kuststreek waar ik woon komen ze nauwelijks voor en deze twee soorten heb ik nu voor het eerst gezien. Voor mij is het een mooi weekend geweest, met goed gezelschap en dit smaakt naar meer.

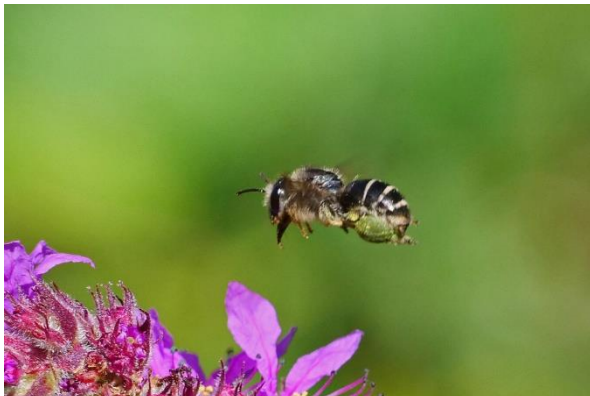
Groepsfoto bij de Beukenhof

Specialisten in de bijenwereld

(tekst en foto's Koos van Brakel)

Hoewel ik op het gebied van insecten een echte generalist ben en dat ongetwijfeld ook zal blijven betrap ik me er op dat ik de laatste jaren iets meer aandacht heb voor wespen en bijen. Maar een echte specialist zal ik niet worden. Ook onder de bijen heb je generalisten en specialisten. Er zijn soorten die op een enkele of slechts op een paar planten hun nectar en stuifmeel halen. Maar er zijn ook veel bijensoorten waargenomen op 10-20 plantensoorten, een groep die als het ware tussen generalist en specialist valt. Opvallend is dat vooral hommels onder de generalisten vallen.

Toen ik in het LIW weekeinde afgelopen augustus in Well achter de accommodatie (Aijen-Heuloërbroek) langs een sloot veel kattenstaarten in bloei zag dacht ik, met de lezing van Jan Smit in mijn achterhoofd, laat ik eens gaan kijken of ik de **kattenstaartdikpoot** (*Melitta nigricans*) te zien krijg. De naam zegt het al, inderdaad een specialist. Al snel zag ik een paar 'dikpoten', foeragerend op de kattenstaarten. Later bij het bekijken van de foto's op mijn monitor viel het pas op dat het stuifmeel op de achterpoten niet geel was maar groen.

Kattenstaartdikpoot

Duikt direct een bloem in

Groen stuifmeel op de bij en in de bloem

Akkerhommel

Behalve de kattenstaartdikpoten zaten ook een paar generalisten (**akkerhommels** en klein gaderde witjes op de kattenstaarten) op de kattenstaart.

Maar er was meer te zien. Aan de rand van de sloot dacht ik op moerasrolklaver een **grote wolbij** te zien. Thuis even beter gekeken (waarneming.nl en wildebijen.nl). Het was geen wolbij, maar een **kleine harsbij**. Wel behorend tot hetzelfde geslacht.

Grote wolbij - Anthidium manicatum

Kleine harsbij - Anthidium strigatum

De grote wolbij is geen echte specialist, de kleine harsbij echter is voornamelijk op gewone en moerasroklaver te vinden (zie foto), net als icarusblauwjjes.

Er zijn nog meer bijen die een voorkeur hebben voor bepaalde planten. Op het Landgoed Bredius in Woerden zag ik een paar jaren geleden achter de speelweiden veel boerenwormkruid. Ik hoopte daarop de **wormkruidbij** te vinden en gelukkig zag ik één exemplaar. Wormkruidbijen behoren tot de zijdebijen, de meeste zijdebijen maken hun nest in de grond. De naam zijdebij danken ze aan de zijdeachtige kleur van hun nestruimte. Ze bekleden de nestgang met een zelf via een mondklier geproduceerde vloeistof. Deze bekleding lijkt op cellofaan, wat een zijdeglans geeft.

Wormkruidbij - Colletes daviesanus

Grote klokjesbij - Chelostoma rapunculi

Hoewel de wormkruidbij op een paar planten foerageert is het toch voornamelijk op boerenwormkruid en mag dan ook een specialist genoemd worden.

In onze achtertuin bloeien elk jaar veel lage kruipende niet inheemse klokjes. Rijke planten voor diverse bijensoorten en vooral de **grote klokjesbij**. Dat 'groot' is maar betrekkelijk, hooguit 1 cm groot. Het is een vrij zeldzame soort en gelukkig nestelen er af en toe een paar in mijn insectenhotel. De soort vliegt uitsluitend op klokjes. Soms kan je 's avonds een mannetje zien slapen in de klokjes. Gemakkelijk te onderscheiden van de vrouwtjes want ze missen de kenmerkende 'buikschuier'. Net als behangersbijen en metselbijen verzamelen de vrouwtjes stuifmeel met de buikschuier (zie foto). Er is ook nog een kleine klokjesbij, die wordt maar ongeveer een halve centimeter groot.

Overgenomen uit *Fluitenkruid* KNNV Woerden en met dank aan www.wildebijen.nl.

Enkele impressies van het LIW weekend in augustus 2023 in Well:

(tekst Willemeijn Poot – foto's Koos van Brakel)

Een deelnemer loerde al een tijdje op een bij die hij graag wilde vangen. Het lukte maar niet. Teleurgesteld borg hij het netje op, maar toen deed zich een unieke kans voor om de mannetjesbij alsnog te vangen. Hij greep deze kans door middel van zijn broodtrommeltje, ving hij de bij uit de lucht. Deed hem in het weer te voorschijn gehaalde netje om hem daarna alsnog te fotograferen. Missie alsnog geslaagd.

Ik zag een deelneemster op haar knietjes de rups van de dagpauwoog fotograferen. Een fietser die langs kwam keek naar haar, passeerde haar terwijl hij naar haar bleef kijken en keek nog eens verbaast om.

Onder een afdak zag Arjan kuiltjes van **mierenleeuw larven**. Op de terugweg besloten wij nog een keer te kijken. Sterker, het leek ons een mooie gelegenheid om na een fotosessie met een uitgegraven mierenleeuw, een mierenleeuw in actie te zien. Dus ging ik een mier vangen. De zwarte wegmier werd snel overmeesterd. Ik ondernam nog een poging om een mier te vangen en de vangst door de mierenleeuw vast te laten leggen. Ik ving een rode bosmier. Die blijkt net een maatje te groot voor de mierenleeuw. Het beest was te groot en sterk en klauterde zonder enige moeite uit de kuil. Terwijl ik een stukje verderop een mier probeerde te vinden, keek ik om, 4 volwassen mensen liggen met hun camera's in aanslag rond een klein kuiltje in de grond, grappig om te zien.

Volwassen mierenleeuw

Hoornaars op het doek

Een nieuwe mier werd gevangen. Deze leverde o.a. een interessant filmpje op, waarop te zien is hoe de mier weet te ontsnappen, ondanks dat de mierenleeuw zand omhoog gooit om de mier alsnog in zijn grijpgrage "armen" te laten belanden. De mier werd weer gevangen en uiteindelijk overmeesterd door een andere mierenleeuw.

Ik leerde hoe ik een mijn van vliegenlarven kan onderscheiden van die van rupsen. Ik vind **gallen op boerenwormkruid**, die ik in mijn eigen woonomgeving nog niet had gezien.

Ik had in 2 gebieden aantrekkingskracht op een daas, die mij maar bleef achtervolgen. Helaas wordt het beestje tot 2x toe niet gevangen om vast te leggen op foto. Ik was in juni al 2x geprikt en wilde dat niet nog een keer beleven. Een van de deelneemsters was iets minder bang voor een steek. De daas streek neer op haar hand en net toen ze dachten dat het een mannetje betrof, prikte zij haar in haar hand, heel voorzichtig. Hierdoor kon het beestje alsnog mooi op de foto. De geprikte kreeg er gelukkig niet van die grote rode schijven van als ik, in juni.

Op de vlinderval fotografeer ik een snuitkever, die later zeer zeldzaam blijkt te zijn.

Tijdens de eerste avond dat er een laken voor nachtvlinders werd opgehangen, trok deze diverse Europese **hoornaars**. De ervaren nachtvlinderaar toonde zijn behendigheid om de onrustige hoornaars te vangen in een klein potje en zelfs nog een tweede erbij te doen. Volgens hem zijn de dieren nogal dom. Ik vind hem heel handig in het vangen.

Gal op boerenwormkruid

Lisdoddebodemwants

(tekst en foto Willemein Poot)

Eind augustus vond ik een lisdodde waarvan de kop was afgebroken. Ik besloot hem mee naar huis te nemen. Ik had ergens een keer iets gelezen over het lisdoddeveertje. Zonder te kijken wanneer de rups van dit vlindertje voorkomt besloot ik de sigaar onder de lamp van de woonkamer uit te pluizen. Ik pakte de bruine materie tussen duim en wijsvinger en trok het los van de bloembodem. Toen ik het losliet keek ik gefascineerd toe hoe de zadjes tot leven leken te komen en snel in volume toe namen. Ze splitsten zich af tot pluisjes die bij het minste beetje luchtbeweging in beweging kwamen. Mijn man, die wel wat gewend is, begon verstoord te kijken, omdat de pluisjes overal heen begonnen te dwarrelen.

Foto lisdoddebodemwants op een pennenstreek.

Ondertussen begon het ook te leven op de nog vastzittende zadjes. Ik ving een paar van deze beestjes en het lukte er één op de foto te zetten. Waarneming herkende het beestje gelijk als **lisdoddebodemwants**. Ik had nog niet van het bestaan gehoord.

De zaadpluisjes vond ik nog dagen daarna in huis. Een lisdodde thuis uitpluizen is zo'n actie waarbij in films wordt getoond: "don't try this at home".

De kleine rups (klein koolwitje) en het wespje

(tekst en foto's Rineke Gerrits)

Afgelopen zomer vroeg mijn zoon of wij op zijn groentetuin wilden passen als hij op vakantie was. Het zou zonde zijn als de groenten zouden verpieteren of doorschieten. En dat was zeker de moeite waard. Broccoli, courgette, aubergines, sla, bonen, paprika. We konden er bijna 2 weken van eten. Eerst maar de broccoli. Tijdens het in stukjes snijden zag ik snel de eerste rups. Een groene van het **klein koolwitje**. Het was tenslotte onbespoten groenten. Ik heb het stronkje eraf gesneden en in een schaal gedaan, benieuwd hoe hij zich zou gaan ontwikkelen. Er zat ook nog een **pop** in van het **klein koolwitje**. Ook in de kom en een deksel erop, dan konden ze niet ontsnappen. Daarna zag ik een zwart met gele rups van het groot koolwitje. In een glazen slakom gedaan. Dan maar even geen salade eten.

Rups met cocons

Uitsluipen

2 dagen later kroop de rups van het groot koolwitje tegen de rand naar boven en bleef daar de hele dag stil zitten. Zou hij uitgegeten zijn? 's Avonds na de afwas begon hij te bewegen. Kop naar links, helemaal door naar achteren, naar rechts en terug. Zo alsmaar heen en weer. Gefascineerd heb ik ernaar gekeken. Het duurde even voordat ik begreep dat hij een gordel aan het "spinnen" was rond zijn middel om zich aan vast te houden als hij ging verpoppen. Voor mijn ogen voltrok zich de verandering van rups naar pop. Fascinerend.

Ik werd ook benieuwd naar de **rups** van het **klein koolwitje** in de andere kom. Haalde de deksel eraf en zag iets dat ik nog nooit gezien had. De rups lag op een geel bedje van kleine "tonnetjes" met een spinsel erover! Verbaast vroeg ik mij af wat dit kon zijn. Was de rups dood? Nee, toen ik hem aanraakte richtte hij zich ter verdediging op en ging met zijn lijf heen en weer.

Paren

Wachten op het volgende vrouwtje

De volgende dag ben ik op zoek gegaan op het internet. Het bleek dat de rups geïnfecteerd was door een sluipwespje, *Apanteles glomeratus*. Het sluipwespje legt zo'n 20 - 60 eitjes in de nog jonge rups en tegelijkertijd spuit zij een virus in de rups. Het virus schakelt het afweersysteem van de rups uit waardoor de eitjes uit kunnen komen en de larfjes zich in de rups kunnen ontwikkelen en te eten hebben. Terwijl de rups rustig dooreet van de koolplant eten de larfjes de rups van binnenuit gedeeltelijk leeg, behalve de vitale delen van de rups want hij moet wel blijven leven.

Als de larven volgroeid zijn geven ze een stofje af waardoor de rups verlamd wordt en de larfjes zich een weg naar buiten kunnen "eten". Eenmaal buiten het lichaam gaan de larven zich direct inspinnen in een cocon. Als de rups weer wakker wordt spint hij een extra deken over de cocons om ze nog beter te beschermen. Het virus heeft de hersenen van de rups zodanig aangetast dat hij de cocons blijft verdedigen tegen andere parasieten totdat hij zelf na een paar dagen overlijdt.

Na een paar dagen lag de rups 's morgens dood naast de cocons en begon voor mij het grote wachten. Wanneer zouden de wespjes uitkomen? Op internet stond dat ze snel na het overlijden van de rups uit zouden komen. De ochtend van de 2^e dag nog geen sluipwespen, na de 3^e en de 4^e ochtend niets. De 5^e ochtend nog steeds geen sluipwespen. Ik had de moed al bijna opgegeven. Maar 's middags zag ik ineens 1 wespje. Snel het statief en de camera opgesteld en wachten en kijken. Door de macrolens kon ik beweging zien in een paar coconnetjes. De wespjes knipten met hun kaken een prachtig rond dekseltje uit waarna ze heel snel uit het coconnetje kropen. De sluipwespjes zijn slechts een paar mm groot. De eerste wespjes waren mannetjes. Toen er een vrouwtje uitkroop brak er een ware orgie los. Zoveel mogelijk mannetjes probeerden met haar te paren. Daarna wachtten ze ongeduldig tot er weer een vrouwtje uitgekropen kwam. Na een paar uur waren bijna al de coconnetjes leeg en heb ik de wespjes vrij gelaten. De vrouwtjes gingen op zoek naar een nieuwe gastheer- of vrouw en dan kon de cyclus opnieuw beginnen.

Met verbazing heb ik het hele proces zien gebeuren door een macrolens maar het is ook wel heel wreed voor de rups die weerloos was en zijn lot niet kon ontlopen.

Als je je in de natuur gaat verdiepen zie je vaak dat de ene soort profiteert van een andere soort. Het zijn samenlevingsverbanden waar je vaak geen weet van hebt en die maar weer laten zien hoe onverwacht ecosystemen in elkaar kunnen zitten.

Ik kreeg ineens een idee. Wat zou het mooi zijn om de hele ontwikkeling van ei tot vlinder te kunnen fotograferen. Dus terug naar de groentetuin van mijn zoon.

Pop klein koolwitje

De grote rups (groot koolwitje) en het wespje

(tekst en foto's rupsen Rineke Gerrits – foto groot koolwitje Koos van Brakel)

Ik kreeg het idee om de hele ontwikkeling van ei tot vlinder van het koolwitje te gaan fotograferen. Mijn zoon had gevraagd of wij tijdens zijn vakantie voor zijn piepkleine boerenkoolplantjes wilden zorgen. De plantjes groeiden voorspoedig en al snel kon ik ze verpotten en apart in potjes doen. Er vlogen veel kleine koolwitjes in de tuin en die waren erg geïnteresseerd in de boerenkoolplantjes. Eén koolwitje mocht van mij eitjes leggen op een koolplantje. Op elk blaadje legde ze een eitje. Dat plantje heb ik opgeofferd voor mijn project. De resterende plantjes werden beschermd door gaas. Toen de kleine rupsjes de blaadjes opgegeten hadden moesten de rupsjes overschakelen op bloemkoolblaadjes. Gelukkig vonden ze dat geen probleem. De rupsjes groeiden voorspoedig, vervelden, groeiden verder en verpopten. Na een tijdje kregen de poppen steeds meer kleur. Je kon duidelijk zien waar de vleugels en de ogen zaten (zie pagina 23). Zouden ze eerdaags uit gaan sluipen? Ik hield ze goed in de gaten. Totdat de buurvrouw koffie kwam drinken op een mooie, zonnige dag. Toen ze na een uurtje weg was en ik weer naar de poppen keek zag ik twee prachtige vlinders die uitgeslopen waren en nog op kleur moesten komen. Helaas te laat voor het uitsluipen.

1e rups met cocons

Larfjes kruipen naar buiten

Rups inspecteert de cocons

Een onderonsje

Dan maar naar de groentetuin van mijn zoon. Daar waren genoeg rupsen van het **groot koolwitje**. Vier hebben we er meegenomen. In een aquarium gestopt met bloemkoolbladeren. Ook deze rupsen groeiden voorspoedig, vervelden en groeiden door. Iedere ochtend ging ik benieuwd kijken hoe het met de rupsen was. Op een gegeven moment viel mij op dat ze onrustiger werden en door het hele aquarium

kropen i.p.v. al etend op de bladeren te blijven zitten. De volgende ochtend zaten er twee rupsen tegenover elkaar tegen de deksel. De ene rups lag op een bedje van gele coconnetjes omgeven door een deken van spinsel. De coconnetjes waren van de larven van de *Apanteles glomeratus*, een sluipwespje dat eerder haar eitjes in de rups gelegd had. De eitjes werden pootloze larfjes die toen ze zich te goed hadden gedaan aan het inwendige van de rups, volgroeid waren, uit de rups gekropen zijn en zich gelijk ingesponnen hadden.

Hoewel ik het al eerder gezien had wilde ik er toch weer foto's van maken. En zo kijkend door de macrolens zag ik dat iets bij de andere rups, die er tegenover lag, begon te bewegen. Vol verbazing aanschouwde ik dat een volgroeid larfjes voor mijn ogen uit de rups kroop. En er volgden er meer en meer. Bizar om die krinkelende, constant bewegende pootloze larfjes zich uit de rups zien te wringen. De rups zelf onderging dit alles in verdoofde toestand en bleef doodstil liggen. Zodra de larfjes voor driekwart uit de rups waren begonnen ze zich in te spinnen en coconnetjes te maken waarin ze veilig waren voor vijanden. Soms kon ik zelfs de vlijmscherpe tandjes zien.

Hoe voelt jouw pakketje?

Groot koolwitje

Dit duurde ongeveer anderhalf uur. Toen kwam de rups weer bij en begon te bewegen en te onderzoeken wat er gebeurd was. Ze kroop een half uur over al de coconnetjes en spinde er een beschermende deken overheen. Daarna kroop ze naar de andere rups. Zelf zou ik denken om ervaringen uit te wisselen. Ze kropen naar elkaars coconhoopje. Keurde het en voelde hoe het lag. Uiteindelijk kroop ieder rups weer naar zijn eigen coconnetjes om dat te beschermen.

Het was ondertussen drie-en-een-half uur verder. Ik was ontdaan, verrast wat er zich allemaal in de natuur af kan spelen en dat ik zo iets mee mocht maken.

Hoe verging het de 3e en de 4e rups? Ook die waren geïnfecteerd door mevrouw wesp en hadden respectievelijk een en twee dagen later een hoopje coconnetjes die ze beschermden. Dus dit jaar niet de mogelijkheid om te zien hoe een vlinder uit zijn cocon kruipt.

Rineke Gerrits, IVN De Waerdman.

Met de KNNV zie je véél meer ! Op zoek naar de Rivierrombout

(tekst en foto's Peter Pfaff)

De Rivierrombout was voor mij persoonlijk altijd al een wenssoort. Voor wie het niet weet, de Rivierrombout is een tamelijk zeldzame libel die in de vorige eeuw was uitgestorven maar vanaf de jaren 90 weer langzaam toenam. Het is ook een wat mysterieuze libel die als larve een aantal jaren in de zandige bodem van onze grote rivieren leeft en uitsluit op de oevers van deze rivieren. Als volwassen exemplaar laat hij zich heel moeilijk zien. De beste kans maak je met deze soort dan ook door te zoeken naar de lege larvenhuidjes langs de oevers van de rivieren als tastbaar bewijs dat deze soort hier ook voorkomt. Zelf had ik in het verleden al meerdere zoekpogingen ondernomen, maar steeds zonder succes.

Niet voor niets werd deze libel dus als hoofddoel van onze KNNV excursie van donderdag 6 juli 2023 naar de IJssel beschouwd. We gingen samen op pad met enkele leden van de KNNV afdeling Epe/Heerde. Na wat afstemmingsprobleempjes over de locatie waar we elkaar zouden ontmoeten, kwamen we uiteindelijk aan bij de IJssel ter hoogte van Windesheim. Maar waar zoek je nu naar, hoe ziet een larvenhuidje eruit, welke kleur heeft het en hoe vind ik zo'n huidje van slechts 3,5 cm tussen alle andere voorwerpen op de oevers. Met 7 paar ogen moest het er een keer van komen en ja hoor, het eerste larvenhuidje werd onverwacht snel gevonden en een paar stappen verder nog een. De sfeer zat er gelijk goed in. Het eerste huidje werd uitgebreid bekeken, bestudeerd en gefotografeerd alsof het een heilig relikwie betrof. Er volgden nog veel meer huidjes en ieder van ons heeft er wel enkele gevonden. Als je het zoekbeeld eenmaal kent wordt het gelijk een stuk eenvoudiger.

Groot was natuurlijk de pret toen we niet een leeg huidje maar een levende larve ontdekte, die net uit het water van de IJssel kwam en het strandje enkele meters opkroop. Soms heel langzaam met pauzes om schijnbaar even uit te rusten en dan in eens een hele meter of meer voorwaarts. Ook nu hebben we natuurlijk weer uitgebreid bestudeerd hoe zo'n klein en kwetsbaar wezentje dit allemaal voor elkaar krijgt. Enkele 10-tallen meters verder vond Michiel een heuse uitsluiper. Dat wil zeggen, de huid van een larve was open gescheurd en de volwassen libel (het imago) zat op een steen in de zon te drogen. Nog wat sober van kleur, maar naarmate de tijd vorderde kwamen de mooie gele kleren tevoorschijn en spreidden

zich de vleugels. Iedereen kon dit mooie verschijnsel van het uitsluipen goed zien en zelfs fotograferen. Wat hadden wij vandaag een geluk.

Ook verderop troffen we nog 2 uitsluiers aan op het strand. Eentje liet zich uitgebreid fotograferen terwijl hij met gespreide vleugels zat te drogen in de zon, maar een ander had kennelijk wat minder geluk. Toch kwam uit een schijnbaar levenloos larfje plotseling een libel tevoorschijn. Het proces verliep uitermate traag en we hadden zo onze twijfels of het wel goed zou komen met dit diertje. Onverwachts kwam er echter toch steeds meer leven in, wat in onze groep toch weer de nodige ahhhh's en ohhhh's opleverde. Wat is het toch leuk om samen met elkaar in de natuur te vertoeven, zo veel moois te zien en elkaar te enthousiasmeren.

In totaal konden we deze dag de aanwezigheid van maar liefst 41 Rivierrombouts vaststellen aan de hand van vele larvenhuidjes, enkele aan land kruipende larven en een drietal uitsluiers. Iedereen ging aan het einde dan ook tevreden naar huis. De gezamenlijke excursie met insectenliefhebbers van de afdeling Epe/Heerde was een succes en vraagt om herhaling. Een hernieuwde zoektocht naar de Rivierrombout staat wat mij betreft volgend jaar ook weer op het programma. Gaat u ook mee?

Peter Pfaff, KNNV Noord West Veluwe (afdelingsblad Het Linnaeusklokje 2023–3).

Braakballen, roomtipjes of kijkgaatjes

(tekst en foto's Willemein Poot)

Eind oktober 2023: de weersvoorspellingen gaven regen aan, dus geen dag om iets buiten te doen zoals insecten fotograferen. Het leek mij een mooie dag om "uilenballen te pluizen" bij Natuurlijk Delfland.

Wij hebben die ochtend de uilenballen uitgeplozen van Ransuilen (*Asio otus*) die leven in Pasgeld in Rijswijk. Een gebied waar de gemeente huizen wil gaan bouwen. Ik leerde dat er 3 soorten muizen zijn: woelmuizen, ware muizen en spitsmuizen. Deze muizen hebben allemaal een ander type gebit waaraan de soorten en ondersoorten te onderscheiden zijn.

Ik stuitte op een voor mij onverwachte vondst. Tussen de haartjes van de muizen begon het te leven. Er bleken rupsen in de braakballen te leven. Wij dachten dat het ging om de larven van het Roomtipje (*Trichophaga tapetzella*), vroeger ook wel tapijtmot genoemd. Het roomtipje is een zeldzame vlinder.

De site microvlinders.nl vermeldt o.a.: *De soort komt vooral binnenshuis voor, op zolders en in oude schuren. Zij bevinden zich in de buurt van nesten van uilen, vooral bij kerkuilen..... Wollen materiaal, veren of haren in vogelnesten, braakballen of bewerkte producten. Men beweerde altijd dat de soort leeft op tapijten en dan op voedselbronnen als braakballen overstapt. Recentelijk onderzoek wijst uit dat dit eerder andersom is en de soort vooral gebonden is aan braakballen en vogelnesten - en vervolgens ook binnenshuis op tapijten kan worden aangetroffen.*

Ik heb wat rupsen in een potje mee naar huis genomen (ik ging ze uiteraard wel ver van mijn wollen kleding houden).

Ik vind het verbazingwekkend dat de rupsen van deze vlinder kunnen leven van deze droge stoffen. Kennelijk halen ze hun vocht uit de omgeving. Ook vind ik het bijzonder dat braakballen, die geformeerd zijn in de zure maagsappen voor deze larven eetbaar zijn. De maagsappen van de kerkuil hebben een zuurgraad van pH-4 en ransuilen hebben een nog lagere zuurgraad en wel van pH-2,5, las ik op de site van de vogelbescherming. Kennelijk hebben deze beestjes geen last van de zuren die, naar ik aanneem, nog in de haren in de braakballen zitten. Helaas waren de rupsen te beweeglijk voor een foto.

Op 21 november zag ik dat de kleine rupsjes verpopt waren en dat de poppen waren uitgekomen. Foto's maakten duidelijk dat het niet om het zeldzame roomtipje ging maar om de algemene nachtvlinder met de wat wonderlijke naam **Kijkgaatje (Monopis laevigella)**.

Over de naam las ik: kijkgaatje is de lens waarmee door deuren gekeken kan worden en het verwijst naar de ronde hyaline vlek op de voorvleugel.

Ik las over deze soort: *De voorvleugellengte van de vlinder bedraagt tussen de 5 en 10 millimeter. De rups van het kijkgaatje voedt zich met allerlei voedsel van dierlijke herkomst, zoals vogelnesten, uilenballen, uitwerpselen, wol, karkassen en soms voorraden van gedroogd dierlijk materiaal. De rups maakt een zijdespinsel in tunnelvorm van waaruit het eet. De soort komt verspreid voor in het noorden van Afrika, in Europa en het noorden van Azië. Het kijkgaatje is in Nederland een vrij algemene soort. Hij komt vooral voor in de kuststrook en in bossen in het binnenland.*

Hoewel de sites vermelden dat het om een algemene soort gaat had ik er nog nooit van gehoord. Maar omdat ik nog een beginneling ben is dat niet verwonderlijk. Ik las dat er ook nog andere kijkgaatjes zijn, zoals: *het witvlekkijkgaatje (Monopis weaverella)*, *vergeten kijkgaatje (Monopis neglecta)*, *geel kijkgaatje (Monopis obveilla)*, *crème kijkgaatje (Monopis crocicapitella)* en *egaal kijkgaatje (Monopis imella)*.

Dat wordt: meer uilenballen uitpluizen op zoek naar de andere soorten. 😊

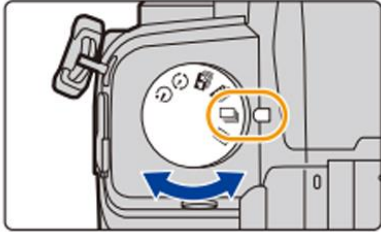

Fotografische tips: Burstfunctie

(tekst en foto's Koos van Brakel)

Deze keer gaat het over de 'burstfunctie. Wat is dat en wanneer gebruik je het?

Wat is burstfunctie?

Het betekent dat er continu foto's gemaakt worden zolang de ontspanknop ingedrukt wordt. Maar daarvoor moet je wel de burststand instellen, vaak zit dat op het keuzewieltje. Het ziet er uit als een **paar gestapelde rechthoekjes**. Vergeet vooral niet om na gebruik het keuzewieltje weer terug te zetten naar dat ene rechthoekje. Dat is de normale stand voor 1 foto per keer dat je de ontspanknop indrukt.

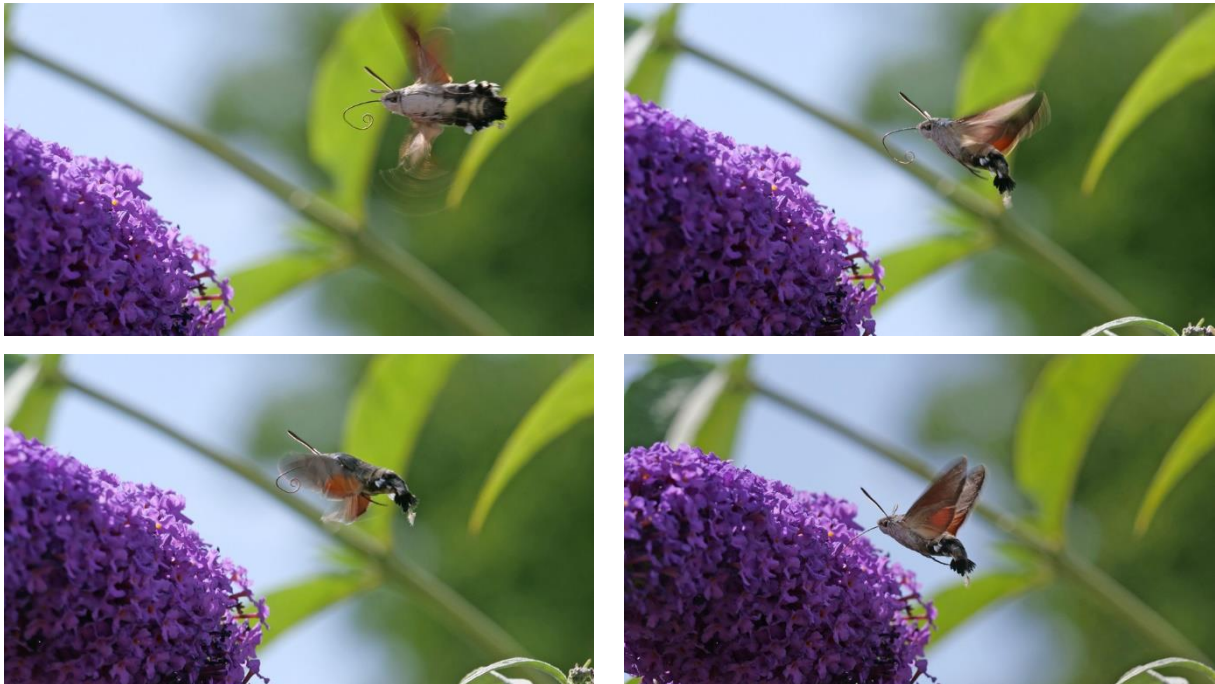
Maar helaas zit niet op elke camera een keuzewiel met een burstfunctie.

Daarentegen zijn er tegenwoordig wel steeds meer camera's uitgerust met een **4K fotofunctie**, ook kleine compactcamera's. Hiermee kan je gemakkelijk tientallen beeldjes per seconde schieten, sneller dan een gewone burststand. Maar zorg er wel voor dat je een snelle SD-kaart hebt, **minimaal klasse 3**. Gelukkig zijn de SD-kaarten de laatste jaren goedkoper geworden. Het enige wat je wel moet doen is de **gebruiksaanwijzing** van je camera raadplegen. Heb je die niet dan is bijna elke gebruiksaanwijzing te downloaden van het internet.

Het voordeel van burstfoto's is dat er in de reeks foto's altijd keuze is om een beste foto uit te selecteren.

Wanneer gebruik je de burstfunctie?

Het zal niet altijd makkelijk zijn, maar vogels en insecten kan je zo beter in de vlucht 'vangen'. Maar ook sport, spelende kinderen, **kortom voor alles wat snel beweegt**.

Deze foto's van een vliegende kolibrievlinder zijn op een gewone burststand genomen. Het zullen misschien wel 10 foto's geweest zijn, maar dit is wat je er van over houdt.

Waarnemingen bijen LIW Ellertshaar mei 2022

(Peter Megens – foto's Koos van Brakel)

	Naam	Locatie	Datum
Andrena	barbilabris	De Tweeling	20220515
Nomada	flava	De Tweeling	20220513
Nomada	lathburiana	De Tweeling	20220513
Lasioglossum	villosulum	De Tweeling	20220513
Lasioglossum	sexstrigatum	De Tweeling	20220513
Bombus	bohemicus	Drouwenezand	20220514
Sphecodes	pellucides	Drouwenezand	20220514
Sphecodes	pellucides	Drouwenezand	20220514
Nomada	alboguttata	Drouwenezand	20220514
Andrena	barbilabris	Drouwenezand	20220514
Tachysphex	nitidus	Drouwenezand	20220514
Lasioglossum	sexstrigatum	Drouwenezand	20220514
Sphecodes	ephippius	Hijkerveld	20220514
Sphecodes	pellucides	Hijkerveld	20220514
Nomada	alboguttata	Hijkerveld	20220514
Nomada	lathburiana	Hijkerveld	20220514
Andrena	ovatula	Hijkerveld	20220514
Lasioglossum	villosulum	Hijkerveld	20220514
Lasioglossum	calceatum	Hijkerveld	20220514
Lasioglossum	villosulum	Hijkerveld	20220514
Lasioglossum	lucidulum	Hijkerveld	20220514
Nomada	flava	Scharreveld	20220515
Ectemnius	continuus	Scharreveld	20220515
Andrena	subopaca	Scharreveld	20220515
Sphecx	funerarius	Scharreveld	20220515
Halictus	tumulorum	Scharreveld	29220515
Lasioglossum	villosulum	Scharreveld	20220515
Lasioglossum	zonulum	Scharreveld	20220515
Lasioglossum	leucozonium	Scharreveld	20220515

Lasioglossum - Bandgroefbij spec

Andrena barbilabris - Witbaardzandbij

Groentje - *Callophrys rubi*

Vrij schaarse standvlinder. De vlinders vliegen vanaf april en voeden zich met nectar van een klein aantal planten, zoals wilde lijsterbes, sporkehout, rode bosbes, dopheide en braam.

Eind mei-begin augustus: de rupsen eten van de bloemknoppen van braam, van het jonge blad en de vruchten van sporkehout, van de knoppen en de bladeren van struikhei, dophei en bosbes en van de groeipunten en de bloemen van bijvoorbeeld brem en heidebrem. De verpoping vindt plaats in de strooisellaag; de soort overwintert als pop.

Tekst geleend van "De Vlinderstichting" (Foto Koos van Brakel – Dwingelderveld mei 2023)

